

Memòries de Joan Casamitjana
Fabregat, pagès de Barberà de la
Conca

A cura de
Xavier **Garcia Pujades**

Memòries de Joan Casamitjana Fabregat, pagès de Barberà de la Conca

A cura de
Xavier **Garcia Pujades**

Resum: autobiografia del sindicalista agrari Joan Casamitjana Fabregat (Barberà de la Conca, 1922) on es repassa la seva trajectòria vital, plena dels grans moments històrics que s'han viscut al segle XX: II República, Guerra Civil, dictadura franquista, lluita per la democràcia, per la pagesia i transició democràtica (1975-1980).

Paraules clau: cooperativisme, *Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos*, Cambres Agràries, Unió de Pagesos.

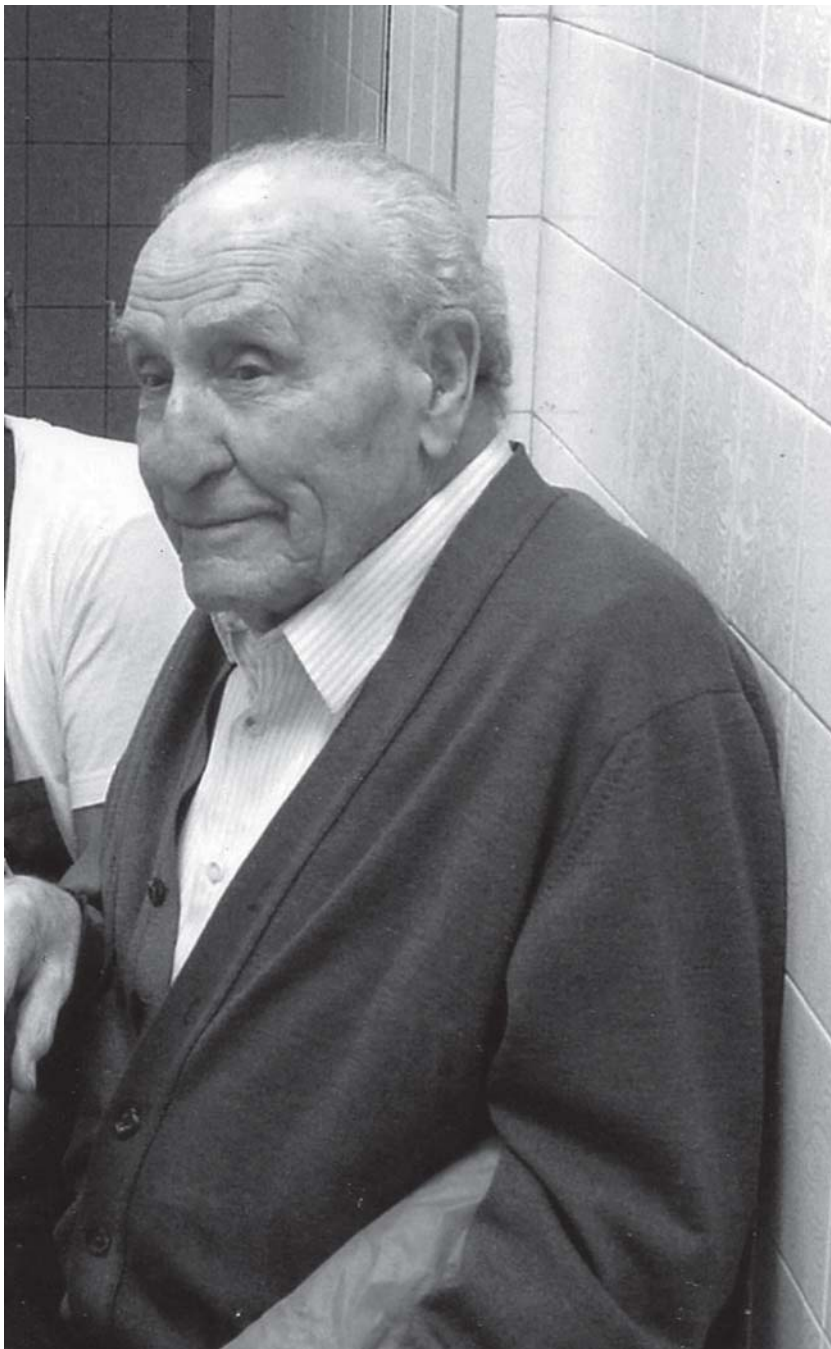
Presentació

El nostre protagonista va néixer a Barberà de la Conca, el 1922 a casa de cal Serraller, és un home ben conegut a Unió de Pagesos (UP) des dels seus inicis -per bé que ell s'hi incorporà una mica més tard, a la meitat de l'any 1976-, que ha relatat els records de la seva llarga vida, resumida en les pàgines que segueixen, i que m'honora de transcriure.

De seguida que el vaig conèixer, em va atreure la seva figura d'home alt, ben articulat físicament i mental, totalment vinculat al seu ofici agrari i persona posseïdora dels atributs que han caracteritzat la pagesia catalana: seny, mesura, tenacitat i coratge, però també capacitat per al risc quan convé, que ha estat sovint.

Del resultat de les nostres converses va sorgir-ne el retrat que en vaig escriure al llibre *Homenots del Sud* (Ed. El Mèdol, Tarragona, 1994), i és que en Casamitjana és un tipus que s'adiu perfectament amb aquesta terra de vinya i cereals. Poc temps després, el 1995, li va arribar l'hora d'acomiar-se del combat sindical amb *Unió de Pagesos* i de la feina camperola. Passaren uns anys sense retrobar-nos, concretament fins el 2009, quan amb motiu de la mort de la seva esposa, Maria, anà a viure a Barcelona, a casa d'una de les seves filles, i un any després, en una concentració d'UP i altres sindicats a Barcelona, reivindicativa, coincidírem a la Plaça de Sant Jaume.

I a partir de les meves visites al seu nou domicili barceloní, neix aquest text, que és enterament seu, perquè ell l'ha pensat i dictat, al meu entendre, és un testimoni, no solament de la seva vida personal en un context polític difícil, com fou la dictadura franquista, sinó també de les trifulgues municipals

Joan Casamitjana Fabregat.

en un poble petit i de les lluites sindicals agràries, que en temps de la transició (1975-1980) es van accelerar, a diferència del sindicalisme vertical franquista, amb l'aparició del sindicalisme agrari, democràtic, unitari i independent, que va endegar UP, amb el qual es sentí totalment identificat.

És bo que un home de les seves característiques, i procedent del medi rural on es va desenvolupar, que no tingué temps, abans de la guerra, de significar-se políticament i que després s'hagué de subjectar a les normes dràstiques del règim imperant, expliqui el que va viure en aquest espai físic i polític, tan allunyat de les decisions sorgides de les capitals, però que, d'una forma o altra, tingueren conseqüències arreu.

En el relat veiem desfilar la seqüència de la seva vida, personal, familiar, municipal i sindical, abans, durant i sobretot, després de la guerra, quan amb divuit o vint anys ja s'incorpora plenament a la vida comunal, havent de trampejar, cosa que va saber fer, seguint el seu innat instint d'home pragmàtic-les situacions arbitràries o directament impositives que el sistema franquista va imposar a la societat, i que es feien més evident als pobles petits.

Ell, com altres membres de la seva generació, sense formar part de la clandestinitat política, però també sense adherir-se incondicionalment al règim imperant, va col·laborar a mantenir la mínima i indispensable convivència col·lectiva, que en comunitats rurals era fonamental, però que, a causa dels odis desfermats durant la guerra, costà prou d'aguantar.

Aquesta és, també, una lliçó que historiadors i polítics haurien de tenir present, a l'hora d'etiquetar, massa frívola i ràpidament, el caràcter conservador o suposadament franquista de la gent de les comarques, sense diferenciar-los, mentre s'han atribuït, normalment, unanimitats antifranquistes a la població urbana de les capitals.

El capítol dedicat a la implicació amb UP que va ocupar vint anys de la seva vida, també és significatiu, perquè de l'eufòria inicial de l'extensió del sindicat (de final de 1974 a les acaballes de 1976) es passà a negociar, amb els primers governs de la transició i posteriorment amb el PSOE, tot el complicat entramat d'una nova arquitectura agrària. Però les dificultats no van venir només d'aquestes relacions amb les administracions diverses, sinó de l'interior mateix del sindicat al que s'havia afiliat, que va apartar Casamitjana del Consell Nacional al qual pertanyia, com a coordinador comarcal a la Conca de Barberà, per no haver donat suport al boicot que UP féu a les eleccions a les Cambres Agràries, el 1978.

Aquesta situació generà una aspra polèmica, que Casamitjana defineix amb precisió, és a dir, amb tots els matisos que corresponen a situacions i maneres de fer concretes, en aquest cas les d'aquesta i altres comarques, no sempre coincidents amb la realitat i militància sindical de territoris més poblats i semi-industrials. Des d'un poble també es féu política i sindicalisme amb dignitat i es resistí els embats de la dictadura i se sentaren les bases perquè en un futur arribessin la democràcia i la llibertat.

Antecedents històrics

A Barberà de la Conca existia una escola pública, ubicada en el castell situat en un turó del poble, avui rehabilitat per activitats culturals. Aquest castell, a partir de 1858, ha tingut diverses vicissituds, a mitjan del segle XIX, en virtut de la desamortització, passà a l'Estat, anys més tard, l'ajuntament de torn demanà que fos dedicat a escola pública, l'administració central el cedí per aquesta finalitat i van poder assistir-hi tots els infants del poble, fet que propicià una minva d'analfabetisme.

D'aquesta escola sorgí un grup de joves instruïts per Joan Esplugues, propietari progressista i advocat, que juntament amb l'ambient conflictiu arrel de la crisi agrària de la fil·loxera, constituïren un celler cooperatiu, el primer de Catalunya, per a portar-hi la collita i poder-la gestionar personalment, fora de les manipulacions dels propietaris. Aquesta entitat agrupava un gruix destacat del poble, format per petits propietaris, parcers i jornalers, els quals decidiren, el 1910, instaurar una escola privada en un edifici dintre del seu local social, era destinada als fills dels socis i funcionava amb els paràmetres d'una de pública, però amb el distintiu de més laica i racionalista. La idea era prou ambiciosa, i si no tingué més relleu fou per diversos motius: uns monetaris, per la inversió que representava, i d'altres per tendències encara retrògrades. Podria haver acollit també una escola infantil, perquè les mares haguessin atès més degudament les feines del camp. El mestre de l'escola pública -gestionada pel municipi, amb influències religioses en el seu programari- acollia, també, els que no eren socis de la Societat, tenia pocs alumnes i podia dedicar una part del temps a la preparació d'infants de tres a cinc anys. L'escola de la Societat només era per a nens, les nenes de les famílies afiliades a aquesta institució anaven a l'escola municipal.

Infantesa i joventut a Barberà de la Conca

No crec que la meva infantesa tingués una influència accentuada sobre la meua manera de ser. En relació a la família, era fill únic, però no per això vaig ser un nen mimat, ni tampoc castigat.

La meua mare, que havia d'ajudar al meu pare en les feines del camp, prescindí dels prejudicis de l'escola pública i es posà d'acord amb el mestre per a que es fes càrrec de mi, als tres anys.

En aquell centre, el docent es dedicava a ensenyar-me a llegir i a escriure, de manera que als cinc anys ja podia llegir un llibre de text, fins i tot si era manuscrit. La instal·lació d'aquesta escola a Barberà comportà la seva laïcitat, eliminà l'analfabetisme, sobretot en la població més humil, la majoritària, i d'aquest sector sorgiren individus preparats, que anys més tard captaren les noves corrents sindicals, que foren també propugnades pel propietari Joan

Esplugues, coneixedor de les tendències associacionistes hispàniques i europees, havia fet possible la constitució de la *Sociedad de Trabajadores del Campo* el 1894. A Barberà s'havia produït un esdeveniment decisiu en la vida pública, arran d'una pretesa intenció, del rector de la parròquia per imposar al poble una determinada festivitat religiosa, a la qual era completament aliè, i es va produir un conflicte amb la Societat, que va arribar als tribunals, i que portà aquesta entitat, no tan sols a separar els seus actes de tota intervenció religiosa, sinó a celebrar-ne uns de contraris. Aquesta actitud tingué la seva repercussió a l'escola social -ja de per si laica- a prendre posició com a antireligiosa, jo inclòs, i a cap nen de la Societat li passava pel cap ser escolà. Un malaurat incident intoxicà la situació, una vegada acabada la meva estada a l'escola pública el trenta de maig de 1927, en complir els cinc anys, no em vaig poder incorporar a l'escola de la Societat perquè començaven les vacances per la sega. A sobre, el cinc de juliol, vaig sofrir un accident aparatós, una relliscada en un pendent muntanyós em provocà un coàgul de sang al cap, amb un temps en coma, la incorporació a l'escola de la Societat no es realitzà fins ben entrada la tardor, aquí es generà el conflicte, perquè algunes famílies van creure que volia eludir l'obligació d'ingressar-me a l'escola de la Societat. Més endavant, hi havia la possibilitat d'anar a l'escola d'adults, a les nits d'hivern, però la revolta franquista -el juliol de 1936, quan tenia catorze anys- la truncà i l'escola de la Societat passà a la pública del castell, més tard, en haver complert l'edat escolar, m'estalviava d'aprendre a l'escola els obligats himnes franquistes.

Durant la guerra no hi hagueren incidències socials a la meva família, les expropiacions de terres afectaren als rics i el consegüent repartiment entre d'altres que no en disposaven, a casa, no crec que els meus pares analitzessin massa si la situació traspassava la legalitat. Tanmateix, a les acaballes de l'any 1936, al poble escassejaven els joves a causa de la guerra, aquella anyada hi havia una collita d'olives excepcional i les autoritats decidiren, per aprofitar tot l'oli resultant, que les famílies que no tenien oliveres (cas de la nostra) anessin a ajudar a les altres.

Als meus pares i a mi ens tocava ajudar un grup que, amb el repartiment de terres, havia format una col·lectivitat, els membres, els formaven alguns veïns de Barberà i d'altres que havien vingut a viure-hi i feien de jornalers.

Els dies que durà la recollida van passar cordialment, sense que es muntés cap debat sobre si aquella terra els pertanyia legalment o no. Acabada la feina, l'oli resultant fou repartit en proporció al treball realitzat. A l'any següent (1937), es va repetir l'ajuda comunitària en la recol·lecció dels cereals. A Barberà, aquestes situacions no eren inèdites, perquè abans de la guerra la Societat Agrícola havia establert un sistema de mutualitat, pel qual, a través de quotes dels socis, es podia abonar una quantitat de diners als malalts o accidentats, a més d'ajudes personals en els treballs. Les activitats les vaig assimilar com a positives, mentre que d'altres accions em semblaren negatives, com el fet d'assignar una quantitat fixa per família sense tenir en compte la seva producció.

El maig de 1936 complia catorze anys i acabava la meua etapa escolar, si bé a l'escola de la Societat es feien classes d'adults a l'hivern, les quals amb la guerra es suprimiren i no vaig poder aprofitar-les. El meu pare, esperava aquesta data perquè l'ajudés en les tasques agrícoles, però la rebel·lió les va interrompre, si bé ho vam acabar, perquè representava el treball de tota la temporada.

Els canvis estructurals que provocà l'inici del conflicte, amb la reacció immediata de les forces d'esquerra, fou impactant, es constituïren els comitès antifeixistes i van haver-hi expropiacions de terres als propietaris, si bé a la meua família, no l'afectà.

Al final de 1937 es formà l'Exèrcit Popular, amb la incorporació de les lleves, un dels que va tocar incorporar-se era el secretari de l'Ajuntament, arran d'aquest fet, l'alcalde vingué a casa a demanar al meu pare (jo era menor) que em deixés anar-hi com a auxiliar. El meu pare no s'hi negà, però objectà la meua edat i l'escassa preparació. El batlle li replicà que, precisament, havien escollit una persona jove, perquè, amb la cursa dels esdeveniments, un de més edat, al poc temps, s'hauria d'enrolar com a soldat i es podia repetir la situació.

M'encarregava del cens d'habitants i la distribució de les cartilles de racionament, que més tard es van veure incrementades amb l'arribada de refugiats de diverses zones de l'Estat, sobretot del País Basc i Madrid i, al final de la guerra, de la Franja d'Aragó. Vaig haver de fer de la necessitat virtut i entendre alguna cosa de pressupostos, liquidacions, ordenances i altres tràmits municipals que, naturalment, s'havien de mecanografiar i, sense cap reglament, vaig haver de posar els dits, només dos, damunt d'una màquina Olivetti i teclejar.

Tot funcionà amb normalitat, perquè als plens les discussions en termes polítics es tractaven al Comitè Antifeixista, del qual jo n'era completament aliè, igualment, vaig tenir cura dels moviments del Registre Civil.

Amb aquestes condicions arribà el gener de 1939 quan, vaig viure una situació incòmoda. Quatre dies abans que les tropes franquistes ocupessin el poble, es registrava als refugiats i l'alcalde fugí. Assabentat el primer tinent d'alcalde, ho va rebre amb la indignació que el cas mereixia. Convocà un ple d'urgència, on els assistents carregaren contra el fugitiu, i jo vaig continuar igual fins al moment que consideraren la situació irreversible i em van deslliurar de qualsevol compromís municipal.

L'ocupació franquista i la postguerra.

Els dies anteriors a l'ocupació (a mitjan de gener de 1939), un grup de famílies que es consideraven implicades en la política del període bèl·lic decidiren emprendre la marxa cap a l'exili francès. La resta d'habitants van determinar refugiar-se en les palleres disseminades pel terme, per no haver d'aguantar,

si n'hi havia, els possibles bombardeigs feixistes, i en aquells refugis vam estar algunes famílies, tot esperant tornar a casa. Aquesta darrera decisió la va prendre la meua família, juntament amb dues més, encara que ens vam equivocar de lloc, perquè l'edifici estava ubicat en una vall de pas dels exèrcits i amb un problema afegit, jo mateix, que tenia una edat fàcilment identificable com a militar.

Quan ens adonàrem de l'error, el poble estava ocupat i tornar a casa representava travessar les dues línies bèl·liques, resultant pitjor el remei que la malaltia i, per tant, ens allunyàrem més del poble. Molts joves els destinarien als camps de concentració, altres a la presó i alguns jutjats i afusellats, sempre injustament, ja que els capitosts que havien regit el poble durant la guerra havien fugit a França.

L'arribada a Barberà no representà cap problema amb les noves autoritats, però les cases dels exiliats foren saquejades, les terres incautades retornades als seus propietaris, i la Col·lectivitat, dissolta. L'edifici de la Societat fou clausurat per considerar-lo un niu de revolucionaris i els mobles, dispersats i malmesos pel pas de dos exèrcits. Ens posàrem a treballar la terra, prou abandonada, sense que el meu treball a l'ajuntament fos tingut en compte, ni en bé ni en mal. Val a dir que l'autoritat política era una Comissió Gestora, a part actuava, com a autoritat política, el Consell de la Falange format per altres persones, ubicades en una oficina d'un edifici del costat, expropiat durant la guerra. Els membres d'aquest Consell, fills del poble, obligaven a parlar el castellà a tothom i vestien l'uniforme als actes d'obligada assistència, com la missa dominical o visites oficials als pobles dels voltants. Els cartells que hi havia per les parets eren ben clars: «*Hablemos el idioma del imperio*» o bé «*Hablemos el idioma de los más*». Aquesta imposició em provocà algun petit intent de dissidència, però va acabar de manera suau, sense represàlies, per bé que havia de complir l'ordenança d'assistir a la missa dominical.

Tot i la tendència a la rebel·lió, l'element juvenil és el més adaptable a situacions irreversibles, per la qual cosa, com altres amics, em vaig anar acostumant a les noves formes. Per la meua part, amant de la música com era, vaig sentir-me atret per la qüestió religiosa, així com també per algunes teories que discutíem amb companys, tots provinents de l'antiga Societat, entitat abans titllada d'anticlerical, estàvem vigilats.

Penso, des de la perspectiva dels anys, que aquell grup de joves inquiets, si haguéssim viscut en una ciutat gran, hauríem entrat en l'òrbita dels que després s'anomenaven «Cristians pel Socialisme», que tenien com a referent a Catalunya el pare Jordi Llimona, influït al seu torn pel pare Teilhard de Chardin i teòlegs del preconçili. Un cop celebrat el Concili, les seves aplicacions al nostre país foren frustrants i vaig deixar d'acudir a l'església, en no ser obligatori.

Als meus vint anys, el 1942, m'arribà el temps del servei militar. El pare, no gaire fort de salut, ja tremolava de quedar sol treballant la terra i, per altra banda, si havia de contractar un jornalier, això li costaria uns diners durant

tot el temps que jo estaria fora, que en aquells anys no era poc. Una casualitat va fer que connectés amb un amic que tenia relacions amb un metge-capità, a Tarragona, que s'oferia per lliurar joves del servei militar a canvi d'uns diners, i va considerar que aquest esforç econòmic compensava el canvi estructural de la meua incorporació al servei.

Uns anys més tard, el 1948, el govern dissolgué les comissions gestores i constituí els ajuntaments en el format actual. A Barberà constava, a més de l'alcalde, de sis regidors: dos per al sector familiar, dos pel sector sindical i altres dos pel professional. Teòricament, es votava cadascun dels sectors, però a la pràctica eren nomenats a dit per l'alcalde, i aquest ho era pel governador civil.

A Barberà, la dreta -que no tenia ni coneixement del feixisme i procedia de la Lliga Regionalista- no disposava d'efectius, no sabia res de la Falange i els que comptaven, vorejaven els cinquanta anys. La mort de l'alcalde, Josep Vallvé, l'any 1945, els deixà sense lideratge. Els fills d'alguns d'aquests havien mort al front de guerra i altres estaven en la fase dels estudis i, per tant, no tenien manera d'ocupar cap càrrec a l'ajuntament. De manera que el nou alcalde, Josep Calvet, no tingué més remei que agafar persones d'esquerres, entre elles jo mateix, provinents de l'entitat clausurada, escollits amb la intenció que no donessin problemes en la seva gestió.

Davant d'aquest panorama, vaig suposar que la complicitat era compartida i vaig acceptar, perquè, de no fer-ho, podia considerar-me marginat i condicionat el meu futur.

A la meitat d'aquella legislatura (llavors era de sis anys), és a dir, de 1948 a 1951, per adequar el temps de servei, em va tocar sortir sense que tingués cap topada amb l'alcalde. Personalment, li vaig criticar alguna arbitrietat que va cometre, però amb molta cautela per no manifestar contradicció amb els altres. L'alcalde havia d'assumir per llei la *Jefatura de Falange*, i per això ens tocava acomplir amb certs protocols oficials, mai ens suggerí la possibilitat que ens afiliéssim al partit. Segurament, perquè no em quedés amb les mans plegades, l'alcalde, m'encolomà la presidència de la Cooperativa de Consum, entitat que provenia de la Cooperativa Agrícola de l'anterior Societat, que aleshores agrupava tot el poble i gestionava el racionament.

Vaig efectuar la meua tasca i, quan ja pensava completar el termini dels tres anys reglamentaris, l'any 1954, el mateix alcalde em tornà a demanar presidir la Cooperativa Agrícola, però aquesta vegada vaig rebotar-li l'oferiment amb una certa advertència, perquè considerava que intentava atreure'm a la seva ideologia, que no era pas falangista, sinó de la Lliga Regionalista. Fins al meu nomenament, les renovacions dels membres de la junta havien estat designats pel Delegat Sindical i el mateix alcalde, però en aquell moment jo havia de fer una proposta protocol·lària sobre com regular el relleu, al final del mandat de tres anys.

Les «*Hermandades de Labradores y Ganaderos*»

Aquestes institucions esdevingueren la vessant agrícola del Sindicat Vertical que agrupava propietaris i arrendataris, parcers i jornalers en un sindicat únic a cada poble. La demarcació de Tarragona era farcida de cooperatives -creades amb l'esperit de la Llei de Sindicats i de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923)- i, per tant, aquestes «*Hermandades*» foren considerades com un organisme estrany, fins i tot pel dirigent franquista, el reusenc J. M. Fontana.

Amb aquesta percepció, les germandats es gestionaven en algunes poblacions (i Barberà entre elles), per la mateixa Cooperativa, com a tals, aquestes entitats franquistes no tenien cap activitat. El secretari confeccionava uns pressupostos i una liquidació fictícies. Jo mateix, com a president de la Cooperativa, vaig assumir la presidència en alguns actes d'una manera mecànica. L'any 1957, amb l'obligatorietat dels pagesos d'inscriure's a la Seguretat Social (REASS, *Régimen Especial Agrario de la Seguridad Social*), que a Barberà havíem esquivat durant cinc anys, vam haver d'abonar la quota corresponent a aquest període. Això comportava una feina extra al secretari, i es decidí de formar una junta pròpia i real per a la «*Hermandad*». El president, era nomenat oficialment pel Delegat Sindical, i la majoria dels seus membres, a Barberà – com que la dreta no tenia efectius-, procedien de les organitzacions juvenils socialistes i comunistes de la preguerra, nomenats en assemblea de viva veu. Més tard ja s'escolliren per votació i em vaig veure obligat a anar a la candidatura amb un amic (Joan Abellà) amb el qual intentàrem esquivar la situació, però l'estratègia va fallar i em designaren vocal. A partir d'aquí, com que la «*Hermandad*» havia de designar un dels seus membres a l'Ajuntament, els companys de la junta em van votar perquè acceptés aquesta representació.

En aquella ocasió l'alcalde era el jove Ignasi Sarró, bon amic, que havia estat tinent d'alcalde en l'anterior nomenament fins que, al final, per motius personals, va marxar a viure a Montblanc. El governador civil, nomenà un altre alcalde, Claudi Bella, més allunyat de la ideologia falangista.

Aquest batlle va iniciar un projecte en el qual vaig participar activament per revitalitzar el poble, molt apagat per diversos motius. La irrupció de la maquinària agrícola va fer que els pagesos amb poc patrimoni veiessin impossible mantenir la rendibilitat de les terres i, per aquest motiu, molts d'ells decidiren emigrar a les ciutats, que necessitaven mà d'obra per a la indústria, sobretot a Barcelona, on s'instal·laven en una porteria.

Aquesta minva de personal i la poca iniciativa de l'alcalde anterior havia provocat una certa apatia entre els convilatans, per a superar aquesta tendència es proposà la creació d'una entitat que s'anomenaria «Amics de Barberà». Els membres del consistori em van encarregar de redactar un manifest, que fou tramès a tots els barberencs, i es van encarregar uns estatuts a un advocat de prestigi de Tarragona (Gonzalo de la Peña); un cop aprovats pel govern civil, ens vam posar a treballar en una comissió mixta, formada per residents

i forasters. Les activitats foren molt diverses, tant en el pla cultural i d'equipaments, com en l'esbarjo.

Un esdeveniment casual culminà aquesta tasca, l'any 1973. El senyor Vidri, de Sarral, havia comprat tot un patrimoni agrícola (de la família Andreu, de cal Guineu), conreat per parcers, que es posà en venda. Se li demanà que cedís una finca davant del celler modernista, i així es va fer. En aquell espai es va dissenyar un complex de lleure. Els Amics de Barberà, amb la col·laboració de tot el poble, feren un mur de delimitació de zones a diferents nivells, per tal de marcar l'esplanada per a una terrassa de bar, amb la col·locació d'unes rodes de molí com a taules, sota un suport de corròns de pedra que havien servit per batre a l'era, una piscina infantil pagada amb aportacions individuals i un espai amb elements de jocs infantils.

Posteriorment, poc a poc i sense l'aportació dels Amics de Barberà, ja dissolts, en democràcia, amb subvencions de les institucions públiques i aportacions voluntàries de veïns i forans, es construí un parc de lleure, seguint el disseny primitiu, amb una pista polivalent, una piscina reglamentària, un edifici destinat al bar i més tard, en una parcel·la adjunta, unes escoles que van substituir a les velles, ubicades en el castell, una escola bressol i un consultori mèdic.

Mentrestant, al final de la dictadura, suposem que al governador no li seria difícil trobar un alcalde proper al règim totalitari. Totes les persones de tendència esquerrana que havien passat pel consistori havien complert el seu deure de ciutadans. Però la figura de l'alcalde, que a més ostentava el càrrec de cap de Falange, obligava a un compromís escrit i jo, que vaig ser proposat, no estava disposat a fer-ho. El governador no tingué altra alternativa que nomenar alcalde al mateix de la primera legislatura de 1948, en Josep Calvet, que es mantingué fins a les eleccions democràtiques.

Pel que fa a la germandat sindical, els membres de la junta van creure adequat que jo em quedés, aquesta vegada, assumint la presidència. I, així, sense entrebancs, arribàrem a la mort del militar colpista Franco (novembre de 1975) i, per tant, disposats a esperar novetats que, sense la presència de Carrero Blanco (mort en atemptat, el desembre de 1973), podien ser significatives.

La mort del dictador Franco

L'alcalde, per la seva posició, estaria en l'obligació d'organitzar algun acte de dol, tant per la seva mentalitat política, poc o gens falangista, com per l'entorn. Públicament, a nivell local, no vaig notar cap canvi durant el mandat d'Arias Navarro, però amb el nomenament d'Adolfo Suárez, el país trontollà per la legalització del Partit Comunista (PCE), el referèndum per la reforma política i l'abolició dels sindicats verticals, que donava pas a la creació de sindicats lliures, amb la qual cosa quedava oficialment desmuntada tota la doctrina nacional-sindicalista, que havia estat la base del franquisme. Aquesta

disposició afectava de ple a les *Hermandades de Labradores y Ganaderos* i, per tant, els pagesos ens hi vèiem implicats.

Passàrem a denominar-nos Cambra Agrària i els membres de la junta manteníem els nostres llocs sense interferències sindicals, però conservant les competències anteriors. Aquesta modificació no alterà gaire el funcionament de l'organització a Barberà, perquè restàvem allunyats de qualsevol conflicte laboral, en mans del delegat sindical.

Si bé aquesta posició no implicava canvis en l'entitat, vaig creure oportú, aprofitant una assemblea, de comunicar-ho als assistents, que no van donar massa importància al fet, ja que si no canviàvem les persones les coses funcionarien igual a nivell local. Però no així a nivell provincial. Convocats per la Cambra Agrària Provincial de Tarragona, s'organitzaren tres assemblees per a fixar la posició de les cambres, que acabaren proposant una manifestació a la capital per reivindicar no sé ben bé què.

Davant d'aquesta proposició, que alguns van considerar que era per tapar l'expedient, organitzàrem una reunió al Mas-roig (Priorat), per fer una reivindicació veritable de sindicalisme lliure, i així vam capitalitzar-la a Tarragona l'onze de maig de 1976, amb una assistència massiva de pagesos que va deixar la cambra tarragonina amb el cul a l'aire. Es va posar en evidència que els sindicats lliures eren una realitat que l'Estat havia intentat controlar amb un sindicat addicte a ella, però que existia una alternativa que el desbordava.

La trobada amb Unió de Pagesos

El primer contacte amb UP -com hem comentat- fou al Mas-roig, en el domicili particular de Joan Asens, amb assistència de Francesc Vernet, president de la cooperativa de l'esmentat poble. Vaig entendre que ja hi havia un moviment efectiu, que havia començat clandestinament l'any 1974 a Pontons (Alt Penedès), on es posaren les bases d'UP, sense l'assistència de cap pagès conquenc, però a la comarca era palpable aquest desig en un nucli del PSUC, alguns membres del qual havien pensat en mi per promocionar el sindicat. El 1976 hi hagué un acte a Pira, encara amb assistència del delegat governatiu (Josep Gomis Martí), a la taula hi havia Joan Reventós, líder del PSC, Pep Jai, sindicalista històric, i el diputat Josep Andreu Abelló, aparentment per tractar temes cooperativistes, però on es deixava entreveure la presència sindical.

A part d'això, el maig d'aquell any, es va presentar obertament el sindicat al Museu-Arxiu de Montblanc. Si bé aquest acte no tingué massa transcendència comarcal, a primers de setembre se'n va fer un altre a la mateixa sala, amb unes altres persones, i aquesta vegada amb més ressò.

Programàrem presentacions a tots els pobles de la comarca, a Barberà, em van designar a mi per fer la presentació dels oradors, que foren Josep-Anton Bonet, de Sarra; Joan Miró Vives, de la Selva del Camp, i Carles Andreu Abelló, de Montblanc.

Encara érem clandestins i això comportava un risc, que vaig assumir perquè aquest tràmit hauria retardat la presentació, perquè potser no vaig ser conscient de l'efecte que podia fer el que fos jo qui presentés a un sindicat no legalitzat, essent encara president de la cambra agrària local, organisme que havia representat al sindicat vertical, fet que podia fer pensar en un canvi de camisa.

També es va celebrar un acte que omplí l'Auditori de Tarragona i, per culminar la publicitat del sindicat, es proposà celebrar a la Conca el 1er Congrés d'Unió de Pagesos, convocat pel novembre de 1976 al Casal de l'Espluga de Francolí, on ens reunírem uns dos mil pagesos i familiars, amb intervencions de sindicalistes consolidats, com l'històric Pep Jai, d'el Vendrell.

El 1977 seria pròdig en esdeveniments, com la primera vaga general de la pagesia i la publicació del decret-llei sobre les cambres agràries.

La vaga dels tractors (1977-1978)

El març de 1977 es convocà arreu la primera gran vaga del sector agrari. Sembla ser que la mobilització va començar a Navarra o a la Rioja, per un problema molt puntual. De mica en mica, en part per solidaritat i també perquè hi havia un desig molt ampli de manifestar la presència pagesa en el territori, es va anar estenent com una taca d'oli fins a cobrir tota la superfície de la pell de brau.

A Catalunya va començar de manera unilateral a Sidamon (Urgell), un diumenge de febrer, sense un projecte massa concret, però que va estimular a UP a plantejar l'oportunitat per expressar-nos. Aquell mateix diumenge fórem convocats els delegats comarcals a una reunió a Barcelona, a fi de decidir si continuàvem estenent la protesta. Personalment, vaig exposar que, encara que a la Conca no hi havia hagut cap contacte, jo estava convençut que l'endemà podríem reunir un centenar de tractors. Els assistents van creure que ja estava bé la quantitat i, per tant, ens comprometérem a sortir. D'alguna manera, els pobles de Pira, Sarral i Barberà, aquell mateix diumenge, ja van fer pública la sortida de tractors a les carreteres, i el matí del dilluns en Bonet de Sarral i jo vam connectar amb Solivella i Blancafort, i reunírem poc a poc els tractors a la vorera de la carretera de Montblanc, direcció Lleida. El Pep Andreu es va encarregar de publicitar-ho per Montblanc i l'Espluga, i al final del dia havíem sobrepassat la xifra promesa.

He volgut detallar l'inici de la vaga a Catalunya, per posar de manifest que fou totalment imprevista, gens planificada, ni menys manipulada i, per tant, sotmesa a alts i baixos per posar-la en marxa. Moltes circumstàncies la condicionaren. Era una actuació nova i, a més, insòlita entre la pagesia. En poblacions grans, amb un teixit industrial potent, s'havien produït durant els últims anys de dictadura diversos moviments socials, i també en àmbits estudiantils, però entre els pagesos això no era possible, a causa de la dispersió de les zones rurals, dels interessos diferents, tan socials com econòmics, i

altres aspectes com la seva vulnerabilitat respecte als poders polítics que havien manat tants anys i havien mantingut unes pors i recels difícils de vèncer.

Però, per altra banda, també existia entre la gent madura unes ganes de treure's de sobre aquesta llosa que, durant anys, havien hagut d'aguantar i mostrar la seva necessitat de decisió. Per a la gent jove significava exterioritzar una ànsia de llibertat pròpia de l'edat i el fet que, llavors, podien fer-ho damunt d'un tractor, que en certa manera representava un poder personal capaç de fer front a la possible repressió, i és que cent tractors junts fan més pressió que cinc-cents persones.

Penso que el govern va quedar descol·locat davant d'aquella explosió reivindicativa i pacífica, i devia creure que era millor entrar en el joc que oposar-s'hi de manera violenta. Fos com fos, es posà en marxa una negociació que funcionà a tres nivells: des de Madrid, des de Barcelona i des de les comarques. A Madrid es va instal·lar permanentment una comissió representativa dels incipients i encara no legalitzats sindicats pagesos, que més tard formarien la COAG (*Coordinadora de Organizaciones Agrarias y Ganaderas*), de la qual, per part de Catalunya, formava part el montblanquí Carles Andreu i Abelló. Aquesta comissió tenia connexió diària amb el ministre d'Agricultura, Abril Martorell, per intentar que aquella vaga tingués algun resultat positiu.

A Barcelona es reunien representants de totes les comarques on hi havia concentració de tractors per rebre les notícies de Madrid i poder-ho transmetre a les bases i establir l'estratègia a seguir. A cada lloc on estaven instal·lades les masses de tractors, cada dia es feien assemblees per informar-les dels acords o desacords que hi havia als llocs de decisió.

De l'organització a Barcelona, en puc donar fe jo mateix, perquè hi vaig ser present cada dia. La solidaritat de la resta de la població amb la pagesia fou àmplia. Els preveres del Col·legi de la Mercè, de Montblanc, ens facilitaren, per exemple, el seu recinte per a que poguéssim fer les assemblees a cobert, estructurant el comportament dels assistents de manera ordenada. Sense voler minimitzar el resultat de la vaga, em va donar la impressió que a Catalunya, si bé UP va ser-ne l'impulsora, en aquell moment no va controlar totalment algunes comarques.

Tots aquests fets i l'actitud d'alguns dirigents em féu reflexionar que, en no poder dominar tota l'organització, es sentiren frustrats i no van voler donar la importància a aquesta vaga davant del govern, que es va veure obligat a negociar, veient-se impotent per a reprimir-la.

Per tant, si bé en aquell moment no es produí cap crisi, el govern va fer una sèrie de promeses i les va anar complint. Podem afirmar que la vaga, que havia començat com una aventura, va donar un resultat positiu, vistos els antecedents. Naturalment, l'efectivitat de la vaga no depenia de la nostra actuació, sinó del que es decidia a Madrid. La Comissió Permanent d'UP, també des de Madrid, va haver de concretar els motius reivindicatius que ens havien mogut a manifestar-nos a la carretera. Els punts centrals eren tres:

-Legalització dels sindicats lliures establerts a cada regió, entre els quals Unió de Pagesos, ja previstos en la llei que abolia l'Organització Sindical franquista.

-Integració dels pagesos en l'assistència sanitària integral. Fins llavors, per tenir dret a la jubilació, només cotitzàvem a la Seguretat Social, fet que pràcticament ens obligava a pagar una assegurança privada, amb la conseqüent despesa.

-Reconeixement oficial que el preu dels productes del camp era el malson dels pagesos.

El govern va acollir les tres demandes i va prometre solucions. El primer comportava poques dificultats, perquè tan sols calia una voluntat política. El segon era més complicat, significava una complexa reestructuració econòmica i social, i pel tercer es va posar en marxa un mecanisme de trobades entre l'Administració, sindicats i representants del comerç, que anualment negociaven els preus dels productes bàsics de l'agricultura, que havien d'estar vigents durant aquest període. Més tard, aquests acords s'esvaïren.

Les cambres agràries

El 1977, des de l'administració estatal, es produí un fet important per al món agrari. Al mes de juny, el govern publicà un decret de regulació del funcionament de les cambres agràries que seria qüestionat pels sindicats, i sobretot per UP.

Intentaré analitzar els pros i contres d'aquest decret. La part negativa era la seva publicació en període electoral i en conseqüència el que havia de ser una llei, era un decret-llei que no es referendaria a les Corts, altrament, es va fer abans que hi hagués una nova Constitució que havia d'anul·lar disposicions de la dictadura.

Un temps després, en un article al diari *La Vanguardia*, el magistrat i diputat per UCD, Manuel Jiménez de Parga, afirmava textualment que era inconstitucional. A més, si el decret anterior treia a les *Hermandades* les competències sindicals, com ja he dit, quedaven orfes de la seva competència primordial. La gestió de la Seguretat Social Agrària, que en el seu moment havia estat concedida a les germandats, no era per llei competència seva i, per tant, podia ser gestionada d'una altra manera.

Les altres competències assignades políticament havien estat sostretes dels ajuntaments, com el manteniment de camins, o de les cooperatives, que ho podien reivindicar en qualsevol moment, però les inhabilitava per contractar funcionaris, que passaven a dependre del ministeri. D'aquesta manera, el govern intentava mantenir unes entitats fictícies per quedar bé davant d'un sector com el de l'agricultura, sobretot el latifundista.

UP es va posicionar, des del primer moment, en contra, però per qüestions de detall, com la modificació de capítols, sobretot el setè, quan la qüestió era de fons. UP intentava negociar amb el ministeri per tal de modificar alguns d'aquests capítols, com el cens que donava entrada a qualsevol propietari de terra, encara que fos absentista. També pretenia poder duplicar la seva presència en llocs diferents si era titular de finques, amb la qual cosa els propietaris podien multiplicar el vot.

Com que el decret ja preveia eleccions per renovar els membres que ocupaven en aquell moment les entitats, es començà a perfilar el boicot a la participació a les cambres agràries. Si bé d'una manera no massa declarada, hi havia diferències entre les forces polítiques presents a l'interior d'UP, i es van produir dues votacions en què suposo que Convergència es va adherir a la posició d'ERC, perquè va témer que fossin ocupades majoritàriament pels membres de partits més a l'esquerra. ERC optava pel boicot total i algú va arribar a sentenciar que fer candidatures per a les cambres era anar contra Catalunya.

La discussió sobre quina actitud calia adoptar ocupà la totalitat de 1977 i, segons la meua opinió, va ser la causa de la segona vaga de l'any següent.

La segona vaga (1978)

No fou extensiva a tot el territori peninsular i, com hem comentat, semblava una mica forçada per la Llei de Cambres, es va programar gairebé per la mateixa setmana de la de l'any anterior. Potser l'eufòria assolida per l'èxit de la primera, així com per l'auge del sindicat durant l'any anterior, conduí a un entusiasme que féu més radical encara el plantejament. Es definí com a «vaga indefinida», sense mesurar el que aquesta paraula significava per l'agricultura, que exigeix la presència constant de la persona. Un periodista (Serrano, de Montblanc), assistent a l'assemblea de Barberà, es va mostrar estupefacte sobre el lema de «vaga indefinida».

Recordo algunes anècdotes que posaven de manifest la contradicció que es féu evident a causa de la durada d'aquella segona vaga.

Una altra objecció vingué des de la representació de Madrid. Mentre es mantenia verbalment l'amenaça de la vaga indefinida, aquell divendres de febrer a la nit arribava l'ordre taxativa de donar-la per acabada. Per un costat, al Montsià, estaven interceptant el pas dels camions a l'autopista per paraitzar mercats, però en altres llocs l'ordre de retirada ja era palpable.

Desconec els motius que portaren a la delegació d'UP a Madrid a adoptar aquesta decisió tan ràpida, però puc suposar una situació probable, tenint en compte, com ja he comentat, que la incidència de la vaga era baixa, la representació era mínima i les demandes massa àmplies i incertes. Per tot plegat, la vaga, encara que dirigida totalment pel sindicat, esdevenia més contradictòria, cosa que no devia impressionar el govern central, que va dir prou.

El debat sobre les cambres continuava, posant en marxa unes votacions sobre la possibilitat de fer boicot a les eleccions. La votació es feia, no sobre l'opinió dels delegats al Consell Nacional, sinó que aquests havien de votar segons els resultats de les votacions fetes a la respectiva comarca, cosa natural, però que provocà situacions curioses.

Per exemple, a l'Alt Camp, contraris al boicot, els delegats portadors del vot n'eren partidaris. A l'inrevés, els delegats del Baix Camp, favorables al boicot, eren partidaris de fer candidatura. Al Segrià, amb molta quantitat d'afiliats, estaven empatats i, per tant, van demanar duplicitat de vot. A la Conca havíem votat anar a les eleccions, perquè no confiàvem en el bloqueig.

Tornant a les eleccions que estaven programades pel maig de 1978, el Consell Nacional d'UP acordà per majoria de comarques fer boicot, però va aparèixer una sospita de manipulació. A la reunió en què es va aprovar, van sortir impresos una gran quantitat d'adhesius i, prèviament, cartells amb propaganda del boicot, cosa no massa coherent.

Els favorables al boicot també ho eren pel que representava l'organisme de les cambres, ja buit de competències sindicals. La gestió de la Seguretat Social ja podia desaparèixer perquè no era competència estricta de les mateixes. Altres competències que tenien les cambres havien estat segrestades de les cooperatives, i algunes dels ajuntaments, com l'arranjament de camins, fet que derivà en polèmica per l'acaparament de poder per part de les *Hermandades*, tot i que desapareixerien per manca d'atribucions.

Aleshores sorgí un problema a les comarques partidàries d'anar a les eleccions de cambres, pel que suposava d'indisciplina sindical i, per tant, de possibilitats de sanció. La situació, doncs, era problemàtica i ningú no sabia com enfocar-la. En algunes comarques com el Tarragonès i el Baix Penedès, per circumstàncies pròpies, ja havien decidit anar a les eleccions, però a la Conca no, i el temps anava passant.

Explicaré com, per una casualitat, decidírem anar a les eleccions, ja que no va influir per res cap posició ideològica o sectària. Seria per una situació viscuda personalment el funcionari de la Cambra de Barberà, Joan Roselló, amb el qual hi tenia una bona relació, em va preguntar què pensava UP sobre aquesta qüestió. En cas de complir amb el boicot, els secretaris de la comarca havien acordat buscar, entre els pagesos, els membres necessaris per fer una candidatura, davant la possibilitat de perdre el càrrec. Segur que trobarien els suficients, entre els quals hi hauria persones properes o fins i tot afiliats al sindicat UP, fet que podia representar un problema. És a dir, pagesos que, com he demostrat en les dues vagues de tractors, van acceptar la forma estructural que UP els havia conduït, però que ara es trobarien lligats a una institució -les cambres, hereves del franquisme- de la que el sindicat no n'era partidari.

Com que mai, de manera conscient, he intentat imposar la meua tesi, com ho pot fer un líder, sinó exposar la posició real per tal que els afiliats fossin conscients del greuge sindical que podia representar fer una candidatura amb

tota la cruesa possible, així també ho vaig proposar als altres delegats de la comarca, i cada poble plantejà la seva estratègia.

Després de mostrar els possibles inconvenients que representava fer candidatura, amb la conseqüència de trencar la disciplina sindical, un afiliat preguntà si no fóra més pràctic fer boicot, i jo vaig dir-li que, efectivament, seria el més raonable, per estalviar-nos problemes dins del sindicat.

Reunits els delegats per analitzar els resultats, tots els pobles havien decidit fer candidatures, naturalment amb el nom d'independents, solament Vimbodí era partidari del boicot, per la qual cosa el delegat gairebé es va disculpar.

Aquesta situació provocà un gran enrenou, i d'aquí en endavant, la meua trajectòria es diversificà en tres rames, dues de positives, la comarcal i la provincial, la darrera més complexa, i una de negativa que representava la repesàlia que podia prendre la permanent d'UP de Barcelona per haver trencat la disciplina.

Sobre la relació amb les cambres locals de la Conca de Barberà, de moment, per part dels contraris, hi va haver un cert desconcert i, per part dels addictes, fou determinant el procedir dels secretaris.

En fi, la vida de les cambres agràries a la comarca funcionà amb un cert avorriment, pel fet que no tenien unes competències concretes. A Barberà conservaven la de manteniment de camins, l'arbitratge en cas de conflicte de llinars de finques i de delegats del jutge de pau.

La tasca financera dels abonats a la Seguretat Social també la van treure, a causa de l'entrada de la pagesia a l'assistència mèdica i hospitalària general, amb la qual cosa les cambres restaven desposseïdes de la seva única funció. Un cop coneguts els resultats electorals per ocupar les cambres provincials, la sensació fou de sorpresa pels de Tarragona. Oficialment, eren tres les comarques que havien trencat la disciplina sindical: el Baix Penedès, el Tarragonès i la Baixa Segarra, que ho havien fet per causes diverses d'estructura, i no per les conspiracions polítiques que se'ns van atribuir.

S'elegiren, com a president, Josep M. Llop, de la Terra Alta (Batea); com a sots-president, Jacint Roselló, del Montsià (Amposta) i Assumpció Peyra, del Priorat (Escala Dei). Amb aquesta votació, quedà tancat el procés de constitució de la Cambra Agrària Provincial, a l'espera del primer ple. Després de la presentació feta pel president, va parlar el vocal Primitivo Forastero, de Camarles (Baix Ebre), conegut alcalde franquista, que no era ben vist ni pels de la seva corda a causa de la seva voluble trajectòria política: durant la guerra, amb el PSUC; després, a la Falange; en democràcia, com a independent a les municipals (1979) i, posteriorment, en nom de CDC, amb tanta intensitat militant que assegurava tenir línia directa amb Jordi Pujol.

Les represàlies pel trencament de la línia sindical

Tinguérem una sorpresa en conèixer el resultat de les eleccions, si bé encara més la junta permanent d'UP. El fet de tenir nou membres a la junta provincial de la cambra significava que uns quants centenars de sindicalistes havien trencat, de manera clandestina, l'acord sindical de fer el boicot a la votació.

En principi, els responsables eren els votants, perquè sense el vot massiu no hauria estat possible el resultat, però sancionar-los a tots era una tasca impossible per l'anonimat dels electors i perquè la forma de sancionar-los era una fórmula ineficaç. I van escollir la sortida més fàcil i que no fos objecte de contrareaccions. Van vetar la presència al Consell Nacional d'UP dels dos representants de la Conca de Barberà, comarca petita que no donaria problemes. I així va succeir, perquè Ricard Poblet, de Pira, i jo quedàrem fora, però no ho van dir en veu alta per a no esvalotar el galliner comarcal. Especulant amb aquest fet no sabem si haurien fet el contrari, no acceptar-nos al Consell Nacional era com si no hi volguessin la comarca. Llavors, podíem clamar, demagògicament, per una baixa massiva d'afiliats. Si la comissió permanent hagués rebut peticions de baixa, tot amb un paquet, no sabem què hauria fet, però no ens va passar pel cap el fer-ho. El fet és que la Conca va quedar òrfena d'informació, els afiliats se'n van ressentir i algú protestà. Amb el temps s'anà instaurant una pèrdua d'interès i activitat, aparentment per negligència. El 2015 a la nostra comarca sols hi havia 76 afiliats.

Penso que no sorgí cap tema important durant un temps, fins que va sorgir l'afer delicat de la constitució d'una hipotètica Federació de Cambres Catalanes, amb les quatre provincials i les locals que s'hi volguessin adherir, sense que aquest tema constés a l'ordre del dia.

Vam saber que els membres de la Cambra de Lleida només eren la meitat, amb el president, Pere Roselló Esteban, perquè veien una maniobra del senyor Giralt, de Barcelona per dominar totes les cambres de Catalunya, i no estaven disposats a consentir-ho.

En els anys 1980-1981, el tema de les cambres agràries fou objecte de debat tant al Congrés de Diputats, com al Parlament de Catalunya. En aquest darrer, es presentà una moció per anul·lar les cambres locals, però, de manera contradictòria, el conseller d'Agricultura de torn, Josep Miró i Ardévol, va elaborar igualment una Llei de Cambres, per quan fossin traspassades -però molt més retrògrada que la de 1977, d'Adolfo Suárez-, a la qual em vaig permetre fer-hi un grapat d'esmenes, que van ser-li presentades en una entrevista que ens concedí a membres de la Cambra de Tarragona.

Al Congrés de Diputats, després de molts dubtes, el ministre d'Agricultura, Carlos Romero, redactà una Llei de Cambres, imprescindible per fer unes noves eleccions, demorades des de l'any 1982. Era un símil de la llei francesa, que suprimia les cambres locals. El projecte no prosperà a causa dels recursos presentats al Tribunal Constitucional que paralizà la llei.

Al cap d'un temps, el nou ministre d'Agricultura, Pedro Solbes, bon economista, però que no entenia els problemes del sector, decidí pel seu compte traspassar les cambres catalanes a la Generalitat de Catalunya. Per la seva banda, el conseller d'Agricultura, Francesc Xavier Marimon Marimon, el sorprenqué aquesta decisió o bé era un inepte per gestionar el procés. El que féu el conseller, suposadament impulsat per UP, va ser una Llei de Cambres, més o menys similar a la del ministre Romero, on es suprimien les locals i no parlava d'on havia d'anar a parar tot el patrimoni que algunes havien acumulat.

Aquesta llei fou discutida al Parlament la tarda del 23 de desembre de 1993. Després de llegir el text, el portaveu de Convergència i Unió Pere Parera Cartró (Gelida, 1947), veterà d'UP, tocava presentar les esmenes als representants dels partits, que van mostrar una rara unanimitat política en una llei que havia estat tan qüestionada. Junt amb el conseller Marimon hi van participar els quatre ponents, membres de la permanent d'UP, i jo mateix. Cap dels assistents em va fer avinent, a favor o en contra, que, essent president de la cambra local de Barberà de la Conca i membre de la provincial, hagués trencat la disciplina sindical.

Però, mentrestant, algú sí que va pensar en els patrimonis i el senyor Giralt va convocar una assemblea de totes les cambres de Catalunya per tractar del destí que volia donar-los-hi. El lloc de trobada era a Barcelona, al Palau Fiveller, en un pis on hi havia la seu de l'Institut Agrari de Sant Isidre, organisme patronal de l'alta burgesia agrària, tan diferent de la nostra posició social. El senyor Giralt exposà el seu pla, que em va semblar molt confús, però que intentava agrupar tot el patrimoni comercial, que n'hi havia, com fa una societat global, i explotar-lo com una cooperativa.

De totes maneres, vaig tenir ocasió de comunicar a Joan Casajoana, del Bages, responsable de cambres de la UP, que vigilessin la trajectòria d'aquest projecte que no se sabia on aniria a parar. El patrimoni es va anar repartint de manera unilateral a cada lloc, segons el volum de poder de cadascú, i al cap de poc temps tot estava distribuït i dilapidat, sense que el conseller hi hagués tingut art ni part.

Malgrat la negligència del conseller Francesc-Xavier Marimon en tot l'afer del traspàs, s'havien d'anar complint els trams que marcava la llei aprovada al Parlament de Catalunya i arribà l'hora que les cambres locals vam tancar portes, abandonant els edificis, propis o cedits, i tots cap a casa. Val a dir que aquest acte, transcendental en la vida sindical del país, ja no provocà cap moviment contestatari, contràriament al que passà quan el projecte de Llei del ministre Carlos Romero.

Les competències que assumien havien quedat minvades. Els ajuntaments i cooperatives havien anat reclamant les que els havien estat sostretes. La Seguretat Social, si bé continuava mantenint la gestió en mans del secretari, passava el moviment financer als bancs i es van trobar, a més de cansats per la llarga peripècia, sense tasques a desenvolupar.

La cambra provincial, que tenia la missió de coordinar les locals, en desaparèixer aquestes també quedava lliure de feina i, per tant, sobraven funcionaris. Amb tot, vam mantenir una mínima estructura i, al marge d'opinions polítiques, entràrem en un ambient de convivència, perquè tothom era conscient que els problemes que tenia l'agricultura eren els mateixos.

El Jurat d'Expropiació Forçosa

En el ple on s'anomenaren els representants de la cambra en altres entitats, l'any 1980, férem les presentacions dels integrants d'aquesta Junta, cadascun dels quals era designat per l'organisme al que pertanyia, però ningú va nomenar el que corresponia al Jurat d'Expropiació Forçosa. El president d'aquest jurat era un membre de l'Audiència Provincial i el seu secretari era un funcionari del govern civil. També en formaven part un advocat de l'Estat, un notari, dos arquitectes, un representant d'Hisenda, un enginyer agrònom del ministeri i jo mateix, de la cambra agrària.

En dues de les sessions que vaig assistir, el maig i juny de l'any 1980, vaig comprovar que les valoracions que l'enginyer agrícola estipulava per als preus de les terres em semblaven massa baixes. Però, com que cada zona variava de preu, no em vaig atrevir a qüestionar-li i les vaig acceptar, perquè també el meu vot particular no hauria servit de res.

Per altra banda, les actes d'aquestes sessions no les vaig signar fins a final de juliol d'aquell any. És a dir, malament i amb retard. Una altra cosa és que no em reemborsaven la despesa de combustible de 80 quilòmetres, entre anar a Tarragona i tornar a Barberà. La cosa no pintava massa bé i semblava que la meua presència en el jurat fos un despropòsit total, perquè no era una tasca col·lectiva, sinó individual.

I és que l'existència del Jurat d'Expropiació Forçosa era molt mal vista, a causa de la baixa valoració dels preus i el retard en el seu pagament que fixaven per les terres agrícoles.

Per això, el grup majoritari de la cambra, que tenia dos pèrits agrícoles, assumí el risc d'intervenir-hi. Però en poc temps, es rebé un comunicat del govern civil –a la seva seu era on es reunia el jurat– que instava que fos nomenat un representant de la cambra, i els de la majoria es van dirigir a mi i, sense coneixements de la meua tasca, que veia molt compromesa, vaig acceptar.

En la sessió d'octubre, vaig acabar d'entreveure la penosa situació en què estava el referit jurat, i vaig decidir d'actuar. Vaig amenaçar que si continuava així, deixaria d'assistir a les reunions i que si jo no hi anava no hi aniria ningú més dels seus membres, ja que la causa era comuna a tots. No intentava fer cap mena de xantatge, però aquesta era la realitat i així l'expressava. Van al·legar que la valoració es feia amb uns paràmetres, establerts per al sòl agrari, que estaven fixats per un barem format pel preu de mercat de la terra i pel valor

cadastral. Com que aquest era baix, el preu resultant quedava minvat i per això creia que s'havia de canviar la Llei d'Expropiació, ja antiquada, cosa que corresponia al Senat, per la qual cosa era preceptiu presentar una moció i que fos aprovada.

Era una cosa complicada, però la vaig exposar a la cambra, tots els seus membres em van donar suport i l'advocat Clua va elaborar un informe en què definia la situació i la forma de rectificar-la. S'havia de presentar a algun senador per a que la fes córrer als companys dels grups polítics, però no seria necessari, ja que en la sessió del jurat següent sorgí una solució. A la pròpia Llei d'Expropiació van trobar una clàusula que rectificava la bàsica. Si el jurat, per unanimitat, considerava que la peça expropiada reunia unes condicions especials que es jutjaven suficients per elevar la seva valoració, podia fer-ho. De fet, era una solució completament arbitrària que podia servir per beneficiar algun amic o persona destacada, com ja hauria passat alguna vegada.

Aquesta decisió fou clau per valorar les terres expropiades per instal·lar el complex de Port Aventura, que d'entrada tingué una trajectòria rocambolesca. L'empresa que es va encarregar de la seva construcció intentà comprar les terres directament, però aconseguí poques finques. Com que no podia expropiar, van idear una estratègia. La Generalitat va promulgar un decret, segons el qual l'endemà que fossin expropiades les terres es requalificarien com a urbanitzables. Davant d'aquesta disposició tan prepotent, els veïns afectats van endegar un contenciós administratiu que van presentar al Tribunal Constitucional, fet que ja postposava una demora important.

Durant aquest temps, a començaments dels anys noranta, es produïren canvis en el jurat. El secretari morí de cirrosi hepàtica, i el substituï el secretari particular del governador civil, un jove ben preparat –de cognom Torres, del Pla de Santa Maria.

Suposo que per la quantitat de pagesos afectats, la meua presència al jurat, amb conseqüències favorables, va fer que sobrevaloressin la meua intervenció, perquè, fetes ja les eleccions a les cambres, UP em van cridar a un ple extraordinari previ dels nous elegits, per a que els donés instruccions sobre les representacions en els diversos organismes i, en particular, al Jurat d'Expropiació.

Sobre Port Aventura, atenent que l'empresa no podia expropiar, van començar a arribar expedients amb la següent inscripció: «*Entidad expropiante*. Departament de Comerç i Turisme de la Generalitat de Catalunya». I, tot seguit, «*Entidad beneficiaria*», amb el nom d'una empresa fantasma, mai la mateixa, però que no coincidia amb els noms que sortien a la premsa com a gestores del complex lúdic.

L'empresa havia assenyalat una sèrie de sis o vuit zones que, segons la seva proximitat al nucli urbà de Salou, eren valorades de més a menys, sempre amb la qualificació de rústiques. Els membres del jurat, davant l'allau d'expedients que es presentarien, van adoptar una solució que resoldria els problemes. La valoració com a urbanística tampoc podia ser considerada en permetre la construcció de carrers i edificis de més volum, perquè la capacitat

era baixa a causa del tipus d'edificació que era necessària pel Parc d'Atraccions. Per tant, els arquitectes del jurat, amb el notari, van adoptar la mesura de valorar la terra com a rústica, però amb la facultat, ja esmentada, que els donava la Llei d'Expropiació de posar un preu equivalent a urbana, segons la capacitat edificadora de la zona. Igualment, van tenir en compte les zones per a que anessin adequant els preus a les assenyalades per l'empresa. De manera que així que anaven arribant els expedients, sols calia mirar la zona que li corresponia i valorar la finca per la quantitat que li pertocava. Aquesta decisió va satisfer als veïns, que ja es van oblidar del recurs presentat, com també se'n va oblidar el propi Tribunal. A l'empresa no li va agradar gens la situació i va intentar canviar-la demanant entrevistes a membres del jurat, el notari i la pròpia presidenta, que manifestà no tenir cap intenció d'acudir-hi. El jurat aprovà la seva postura.

L'empresa i la pròpia conselleria decidiren acceptar la maniobra i no buscar cap més subterfugi. Una operació que es presentava llarga i complicada, es va resoldre ràpidament en benefici dels afectats, cap dels quals va posar objeccions.

He de fer constar que, en tota aquesta estratègia muntada per valorar positivament les terres que havia d'ocupar el parc, no hi vaig intervenir per res. Foren els dos arquitectes, el notari i l'enginyer agrònom els qui, trencant la norma establerta de no tenir contacte amb cap de les parts enfrontades ni visitar la zona afectada, van acordar amb el permís de la junta que la visitessin, per tal d'establir damunt del lloc la fórmula que havien d'emprar, un acord acceptat per la resta de membres.

El sopar-homenatge de comiat

En el moment de deixar la meva dedicació al sindicat, Antoni Solé –membre d'UP i llavors, any 1995, funcionari del Departament d'Agricultura- em comunicà que la comissió permanent, i amb l'aprovació de la comarca, havien acordat oferir-me un sopar-homenatge a Barberà. No cal dir la sorpresa agradable d'aquesta deferència vers la meva persona. Però, analitzant el motiu, em va sorprendre perquè no vaig saber trobar-lo, ja que no era habitual aquest tipus d'esdeveniment, i menys en una persona que l'únic que havia fet directament per UP és ser uns anys coordinador d'una comarca que havia tingut pocs problemes particulars de lluita reivindicativa.

Tampoc havia intentat ser un líder, en considerar que aquesta figura comportava una certa demagògia, que havia procurat evitar posant sempre a disposició qualsevol proposta a l'aprovació dels companys responsables locals i, si calia, dels afiliats comarcals. Per aquesta banda quedava descartat, em sembla, tot signe de reconeixement.

També hi quedava la meva tasca en el consell nacional d'UP, on m'havia limitat a ser un de tants i, a més, amb el veto que em van aplicar, completament nul.

Sopar-homenatge a Joan Casamitjana a Barberà (1995).

Llavors, la meua participació que considerava més o menys destacada seria, precisament, a la cambra provincial, entitat a la que vaig pertànyer i per la qual em van considerar un traïdor. També participava com ja he referit, al Jurat d'Expropiació, completament aliè a l'estructura del sindicat, essent nomenat, justament, per la cambra agrària, organisme acusat pel mateix sindicat del què formava part.

El sopar es celebrà en un restaurant de Barberà, assistint-hi tots els afiliats locals, els responsables del sindicat a la Conca i alguns delegats d'altres comarques, així com el referit Solé i, naturalment, el coordinador nacional, Pep Riera.

Podia haver estat jo mateix qui, en el meu discurs d'agraïment, posés les coses al seu lloc, però vaig pensar que això hauria provocat un cert neguit entre alguns assistents a l'àpat, que fins llavors havia estat d'eufòria i bon ambient, i podia convertir-se en un debat no desitjat que hauria espatllat la vetllada i provocat algun mal de ventre. Per tant, vaig passar per alt la meua intenció i així finalitzà satisfactòriament.

Esperava que Pep Riera, en el seu discurs de lliurament d'una placa, faria un acte de desgreuge, reconeixent que s'havien equivocat i que el fet d'anar a les eleccions per part d'un grup d'UP havia estat un encert, no va ser així, i vaig considerar que havien volgut passar per alt la veritat.

Aquí acabà la meva tasca sindical i, si bé vaig col·laborar en alguna qüestió puntual que se'm va demanar, no vaig intervenir per res en actuacions disposades pel nou coordinador, Joan Caball, i altres membres de la permanent comarcal. En la meva forçosa estada a Barcelona, arran d'enviudar el 2009, vaig fer algunes visites a l'oficina d'UP, llavors a l'avinguda Cambó, per canviar impressions amb els tècnics, en Joan Masdemont, la Doris Casas i la Lorena, i vaig poder assistir a la inauguració de l'exposició de cartells i de les noves oficines del Palau de l'Agricultura, a la Zona Franca, i més tard al dinar col·lectiu d'afiliats, el 2014, amb motiu dels quaranta anys del sindicat.

Activitats culturals i socials

La primera implicació a Barberà fou la recuperació de la biblioteca de la Societat, clausurada, que havia quedat malbaratada amb el pas dels dos exèrcits, durant la guerra, i el seu manteniment durant uns anys, per passar més tard a ser gestionada per l'ajuntament. En l'etapa republicana, aquesta biblioteca s'hi havien afegit la Biblioteca dels Amics de l'Escola i la d'una entitat, anomenada l'Ateneu, més elitista.

L'any 1943, un grup d'amics decidírem endegar una publicació quinzenal, de nom *Luz*, d'una forma una mica peculiar, però l'única possible en època de postguerra. Es confeccionaven dos exemplars mecanografiats: un destinat a ser exposat en un tauló d'anuncis i l'altre en format de llibre per a ser llegit a les taules del bar del local social de la cooperativa de Barberà.

No estava patrocinada per cap institució i era completament laica i apolítica, però sense cap obstacle per part de l'ajuntament. El temari era molt divers, i contenia articles d'opinió, poesia, exposició d'esdeveniments importants del poble, amb una certa crítica si convenia, amb la col·laboració d'alguns joves de Barberà i d'altres no residents al poble. Tot era de franc i es mantenia amb aportacions de socis. Com es pot deduir la seva divulgació era molt laboriosa i més per als promotors, tots pagesos, que algunes temporades vam haver de suspendre-la fins a la seva extinció.

Igualment, un grup va fer l'aprenentatge de ballar sardanes, cosa que ens permeté assistir a alguns aplecs on es promocionava la Nova Cançó, divulgada pels components dels Setze Jutges. Aquesta relació amb el món sardanista ens portà a celebrar a Barberà una Diada Intercomarcal Sardanista, amb una cobla, assistència de la pubilla de la sardana, espectacle d'un grup musical aficionat i dinar de germanor, activitats que van portar més tard, els anys seixanta, a la visita al poble de la Caravana de «La Flama de la Sardana», una iniciativa que aquells anys feia l'Obra del Ballet Popular, des d'Òmnium Cultural. També vam celebrar durant uns anys (els cinquanta), la Diada del Llibre per Sant Jordi, vam col·laborar esporàdicament en dues revistes juvenils i amb el *Butlletí Parroquial*, editat per l'església, on hi cabia tota classe d'informació, fets locals, cròniques de cinema i d'agricultura, aquestes a càrrec del Servei d'Extensió Agrària.

Els anys seixanta, en col·laboració amb l'ajuntament, creàrem l'associació, «Amics de Barberà», on es podien apuntar els veïns i emigrants vinculats al poble. Aquesta entitat va desplegar tota una gamma d'activitats: conferències a càrrec de personalitats rellevants de la cultura, com el professor Vallverdú, de la comunicació, de l'advocacia, de la medicina, etc, sessions de cinefòrum, concursos infantils, subscripcions a diaris, com *Tele/Exprés*, revistes d'informació d'esports o com *Destino*, etc, i finalment, l'any 1973, en una zona rústica tocant al poble, i d'acord amb l'ajuntament, vàrem planificar i dissenyar una zona de lleure i d'equipaments municipals, escoles i consultori mèdic.

Una activitat que m'ocupà més temps fou la meva dedicació al teatre. En la immediata postguerra, vaig formar part d'un grup patrocinat per les institucions polítiques del moment. Érem independents pel que fa a la programació teatral, que va durar poc, per causes internes completament banals. Hi tornàrem l'any 1944, però també es va interrompre aviat. L'any 1950 un grup de joves va formar un nou grup teatral, igualment independent, en el que em van incorporar a la direcció, tot i ser completament neòfit en el tema. El 1953 programàrem obres en català que després serien alternades amb d'altres en castellà, segons la qualitat de les mateixes.

El 1976, renovat el grup, totes les obres programades ja ho foren d'autors moderns en català, com Salvador Espriu i Pere Calders.

Balanç personal

He volgut descriure tota aquesta trajectòria, perquè en els debats d'UP, amb motiu de l'aprovació del boicot a les eleccions a les cambres agràries, sortí no sé de quina boca una frase que deia: «Aquell que va a la candidatura i no fa boicot, va contra Catalunya». Això va quallar entre els assistents a aquell debat i potser va influir en les votacions. Em va sorprendre, perquè, encara que no es va personificar, em vaig sentir al·ludit pel fet que no sabia res de la meva trajectòria d'amant del nostre país. ¿Com és que no ho sabia? Doncs, molt senzill, perquè no ens hi vam trobar mai, per la raó que ell no hi era, com d'altres tampoc hi eren, perquè llavors no estava pas ben vist, amb el perill d'estar vigilats, mentre que en democràcia podien manifestar sense perill la seva catalanitat, potser fictícia i, a més, interessada, amb total impunitat i un cert exhibicionisme personal.

Ara, a la meua edat, més relaxat i més tranquil respecte a les controvèrsies, puc fer un balanç de tot plegat, i sobretot de la meua actuació sindical amb Unió de Pagesos, sense voler crear una polèmica, que seria obsoleta a aquestes alçades.

No vaig assistir, per desconeixement, a la reunió fundacional d'UP, el novembre de 1974, a Pontons perquè la cita era totalment clandestina, com pot suposar-se. Faltava un any per a la mort de Franco, després del qual el

sindicat ja fou àmpliament divulgat, sobretot amb el 1r. Congrés a l'Espluga de Francolí, el novembre de 1976, i amb les vagues de tractors, el 1977 i 1978.

Entre el sector agrari, la Unió –sindicat independent, democràtic i unitari– va popularitzar-se, però no va ser ben rebut, com era de preveure, pels sectors polítics oficials ni en certs sectors de pagesos, que es van erigir com a hereus de l'anterior poder franquista.

La prova és que, amb el decret-llei de cambres, de 1977, aquells sectors havien perdut el seu pes polític, però s'aferraven a ell per desautoritzar el d'UP, que qualificaven poc menys que d'un sindicat d'oposició quasi terrorista que si obtenia la majoria electoral desestabilitzaria tot el sistema patrimonial agrari, junt amb altres actituds radicalitzades que trencarien la normalitat que començàvem a tenir.

Això va tenir un gran impacte en un sector en part conservador de la nostra pagesia, com vaig poder comprovar amb la meua presència a la Cambra Agrària Provincial de Tarragona, on, tot i els coneixements que tenia l'altre grup sindical, promogut per UCD, ens van rebre amb recel i finalment el vam poder desmuntar.

En les eleccions a cambres, de 1978, que havien de servir per mostrar la nostra postura dialogant, aquesta actitud va ser desvirtuada amb el boicot, promogut, justament, per bona part dels nostres sindicalistes, fet que derivà en les discrepàncies i represàlies contra nosaltres que ja he comentat. Però val la pena insistir en el fet que els partidaris del boicot situaven els afiliats de pobles i comarques, partidaris d'anar a les eleccions, a l'altre costat de la normalitat, i tancaven una porta on es cuinaven totes les iniciatives agràries, donant la clau a l'adversari, com si es desentenguessin de la qüestió, quan aquesta necessitava un replantejament intens per veure quins ingredients eren a l'olla per a fer-la bullir adequadament.

Amb el boicot van poder donar la impressió –donant la raó als adversaris sindicals, continuadors del règim– que UP no era un sindicat dialogant, sinó rebel a l'extrem, amb tot el que aquesta actitud comportava.

Amb el temps, alguns destacats membres del sindicat, fins i tot algun de la permanent, foren conscients del seu error i van manifestar que, de tornar a trobar-s'hi, haurien canviat de procediment. El mateix Pep Riera celebrà l'actitud de la Cambra de Tarragona per haver obstaculitzat alguns actes no massa democràtics de les altres cambres. Personalment, puc aportar el testimoni d'un bon amic, que havia estat un activista molt radical en favor del bloqueig, el qual em va dir: «Les pròximes eleccions ja les guanyarem nosaltres», convençut que aquell era el camí a seguir. Però aquelles segones eleccions a les cambres, que havien de fer-se el 1982, no es celebraren pels esdeveniments polítics que havien passat: dimissió del govern Suárez, intent de cop d'Estat, el febrer de 1981, i nomenament del govern de Leopoldo Calvo Sotelo, el ministre d'Agricultura del qual justificà la no consulta electoral, tot fent una lloança demagògica dels representants de les cambres. Vaig contestar-li remarcant que res d'herois sacrificats, sinó més aviat titelles al servei d'interessos polítics.

Joan Casamitjana Fabregat.

Amb la victòria del PSOE a les generals d'octubre de 1982 s'entrava en un nou concepte de cambres agràries i no es volien celebrar eleccions sense haver fet una nova llei, que es demorà fins a 1986, amb el projecte del ministre Carlos Romero Herrera, qüestionat per diversos sectors i recorregut al Tribunal Constitucional, que frenà la seva publicació i que ja preveia la desaparició de les cambres locals, en consonància amb altres estats europeus.

Per fi, amb el traspàs de les cambres a la Generalitat, se celebraren les eleccions, no per les locals, abolides per llei, sinó per les provincials que sols havien de servir per conèixer numèricament la proporció de suport que tenia cada sindicat agrari establert. Dubto que els governs de torn hagin acatat aquesta condició, amb la rèmora del corporativisme que encara portaven del

règim anterior. Sigui com sigui, el triomf d'UP demostrà que el sector tenia ànsia de poder emetre el seu vot, que en teoria li donava participació més o menys activa en les iniciatives agrícoles dissenyades per l'administració. Aquest vot favorable a UP s'ha mantingut en les successives eleccions.

Resumida la meua trajectòria, pública i privada, i malgrat alguns errors puntuals, em sembla que no m'he de penedir de res, perquè, si més no, les meves actuacions han estat sinceres i, malgrat les diferències amb el sindicat, tots hem anat en la mateixa direcció, és a dir, l'estabilitat de l'agricultura per tal de facilitar el benestar del pagès.

La meua relació amb el teatre facilita que faci un símil de la meua vida amb una obra teatral, durant la qual es presenten moltes sensacions, sentiments, passions, odís i amistats, que s'esfumen al caure el teló. Però encara que accepto la relativitat de les meves opinions i dels meus enfrontaments, intentaré mostrar la darrera incongruència que em sembla que existeix en la llei electoral de cançons agràries, que pot ser difícil de resoldre i controvertida.

En les eleccions sindicals –amb candidats, potser amics meus, amb qui tinc dipositada la confiança que no tan sols defensaran els meus interessos, sinó també l'espai agrari de manera global- ja no puc emetre el meu vot, perquè no cotitzo a la Seguretat Social. Ho considero una disfunció que afecta una bona quantitat de jubilats que, després d'haver militat de manera activa, de cop ens veiem incapacitats d'escollir els nostres representants. Igualment queden fora de joc els pagesos que, potser a causa d'una mala gestió en la legislació agrària, s'han vist obligats a fer treball parcial, però que mantenen el seu lligam a la terra i al sindicat. Vull però llançar una veu d'alerta, ja que, com publicava la revista *La Terra*, els afiliats a la Seguretat Social, darrerament, han baixat considerablement, i potser no trigarem gaire a veure el país orfe de votants i de candidats que intentin defensar l'agricultura, tal com encara la tenim, en mans dels petits propietaris.

Si això és el que pretenen, i ho tolerem, llavors tota discrepància és inútil, com igualment inútil serà la darrera, quan s'abaixi el teló definitivament. Correm el risc, llavors, que tot el treball de quaranta o cinquanta anys de lluita i reivindicacions desaparegui. Ho lamentaré si sóc viu, sempre tenint en compte la part de culpa que tenim els propis pagesos o afiliats a Unió de Pagesos.

Bibliografia

Articles Prensas franquista

Luz

Butlletí parroquial

-Joan Casamitjana Fabregat, "Els sindicats agraris verticals: Les Hermandades de labradors y ganaderos. Creació, evolució i desaparició", *Aplec de Treballs* (Montblanc), 23 (2005), p. 161-174.

“El teatre a Barberà de la Conca (1950-1982)”, Aplec de Treballs (Montblanc), 29 (2011), p. 141-154.

-Josep M. Grau Pujol, “La revista mural Luz de Barberà de la Conca (1943-1944), La premsa local a la Conca de Barberà durant el règim franquista, Montblanc, 2010, p. 131-140.

“Barbarà. Butlletí de la biblioteca parroquial: Un model de premsa local sota l’empara de l’església catòlica (1958-1973)”, La premsa local a la Conca de Barberà durant el règim franquista, Montblanc, 2010, p. 11-32.

Rebuda: maig 2015

Revisió: Josep M. Grau Pujol - Marcel J. Poblet Romeu

Acceptació: agost 2015.

Nota de la redacció:

En el moment del tancament de l’edició de la revista, el 26 d’octubre de 2015, ens arriba la trista notícia del traspàs del Sr. Joan Casamitjana, a Barcelona. Des del CECB donem el nostre més sincer condol a la família.

Descansi en pau.